

БЕКСТВА ИЗ ЛУДАЧКЕ КОШУЉЕ
Џек Лондон: "Звездана луталица"
Esotheria, Београд 1996.

Лондон (1876-1916) је, на нашим просторима понајпре познат као писац књига (из школске лектире) о природи, животињама и људима у снеговима Аљаске. Одраслијим читаоцима, у нека друга идеолошка времена, беху интересантни Лондонови социјално лево ангажовани романи. У сваком случају, о било којој теми да је реч, у питању су биле тврдо натуралистичке приповести. Роман "Звездана луталица" унеколико одступа од тог Лондоновог "заштитничког знака". Наиме, у овој књизи Лондон прави фантастички излет коме су у основи учења о превласти ума над материјом, реинкарнацији и колективним сећањима. Иако није желео да се бави нематеријалним појавама јер их се, како је изјављивао, заситио у детињству пошто су оба његова родитеља упражњавала спиритистичке и сличне праксе у којима је мали Лондон морао да узме учешће, у "Луталици" је посегао за езотеријским учењима желећи да конфронтира дух и духовну (над)моћ према понижавајућем телесном трајању америчких затвореника с почетка овог века. Како је и сам, због скитања, био неко време у затвору, писац је, из прве руке, био упознат са свом бруталношћу тадашњег казненог система и, остајући доследан својим хуманистичким опредељењима, покушао да га, кроз ову прозу, раскринка. Стога су понеки делови приче, управо због задатка који јој је дат, наглашено дидактички и прокламаторски. Бруталност "васпитних" метода, посебно специјалитета - везивања затвореника у лудачку кошуљу и остављања тако сапетог човека данима у самици, што многи нису преживели, не оставља равнодушним ни данашње читаоце а откривање ових поступака у време када су били актуелни свакако је имало велики одјек.

Лондонов јунак, данима везан, практикује, да би побегао од несносних болова, технику "мале смрти" којом се одваја од тела и проживљава мноштво својих ранијих живота у различитим историјским епохама, од праисторије до блиске прошлости. Ове епизоде прилика су да се исприча неколико занимљивих прича какве су она о каравану америчких досељеника које су побили сународници мормони (што је историјски догађај), о Понције Пилату и Исусу (Лондон је био убеђени материјалиста али га је личност Спаситеља привлачила и намеравао је да напише роман о њему) или о бродоломнику на пустом острву који преживљава убијајући фоке, односно друге са различитих, егзотичних меридијана (од пустиња Блиског Истока, тропских острва до Јужне Кореје). Сваки од сегмента је могућа скица за роман и стилска вежба.

"Звездана луталица" последње је Лондоново, како његова кћи каже, озбиљно писано дело. Објављено је 1914., две године пре његове смрти и апартно је у односу на целокупни његов опус (обзиром да и Лондонова СФ дела имају чврсте узрочно-последичне поставке и теоријска утемељења). Мистичку основу овог романа он је у једном писму пријатељу објаснио (оправдао) речима: Основна порука књиге је: Дух побеђује.

НЕТИПИЧНИ ХЕРОЈИ У НЕПОЗНАТОМ СВЕТУ

Бобан Кнежевић: "Човек који је убио лептира"
СКЦ, Београд 1996.

Трећи Кнежевићев роман "Човек који је убио лептира" припада *fantasy* књижевном жанру, као и претходни, изврсни "Црни цвет" (први, "Смрт на Нептуну", класичан је СФ роман). Док је "Црни цвет" дубоко уроњен у митолошке слојеве наших простора поприште догађања у "Човеку.." је потпун "нов" свет са мноштвом жанровски препознатљивих елемената али и бројним новотаријама. Препознатљивост миљеа резултат је саме суштине *fantasy*

жанра, његовог "баратања" бајкама, архетиповима и митологијом те се, у крајњем, од сваког жанровског света (и дешавања у њему) и очекује одређена количина поклапања са усвојеним искуствима. Наравно, на добром је писцу да, с једне стране испоштује утврђена правила али и да их, с друге стране, мења (у границама жанра), допуњава, да не дозволи читаоцу да га уљуља предзнање. Кнежевић је управо такав аутор; своју способност поштовања и мењања жанра већ је доказао у "Црном цвету" а у "Човеку..." наставља у том правцу.

Тако, уместо ванвремених јунака у ванвременој земљи, у овој причи срећемо 5 личности из наше савремености, одабраних да оду у други свет. Нико од њих није одушевљен ових исходом и одбија да га, што је дуже могуће, призна као датост. Када се, ипак, нађу у новом свету у коме су они Моћна Петорка (а пет је симбол микрокосмоса) одабрани се суочавају са сопственим савршеним незнањем: о свему што их окружује, о задатку који им је поверен (наметнут) и чије је испуњење услов повратка у "нормалност" они појма немају а нико их и не може упутити у те тајне. Оваква поставка заплета није стандардна за жанр у коме се тежи потанком објашњавању свих искушења која се пред хероје постављају. До краја романа Кнежевићев "Моћни" (који то и нису) неће сагледати целину своје мислије као ни устројство које од њих очекује делове. Стање ће додатно компликовати неуки домороци и епизоде са појавама ликова из будућности или наше садашњости, што све максимално фрустрира (анти)јунаке али и читаоце.

Петорка својим врцавим дијалозима препуним досетки из свог/нашег времена, који одсликавају њихове личности и међу-односе, константан је опозит неизвесности и својом шаливошћу одудара од уобичајених, смртно озбиљних хероја. И њихово поистовећивање са задатим улогама (након стандардних текстова-искушења) жанровски је субверзивно (тако је, у овој варијанти, улога Лопова припала академском професору). Овај тренутак иницијације, иначе, је стандардан за све митове и њиме се кристалише подела задатака која се у остатку подухвата поштује. Тако и Моћни Ратници, одабрани и одевени у одговарајуће костиме крећу у коначни бој (предвођени-девојком), релативно лако стижу на одредиште (уместо кроз страховите муке) и не успевају да изврше задатак, што свакако није жанровски "нормално". Истина, остаје отворена могућност за поправни испит али то ће бити у некој другој књизи, наставку који ће можда објаснити непознанице а можда и не...

"Човек који је убио лептира", у крајњем сагледавању, открива се као зрела, рафинирана проза у којој Кнежевић успешно користи жанровске образце, прилагођава их својих потребама односно допуњава новим решењима.

ТРАГАЊЕ ЗА УТОПИЈОМ

Роберт Секили: "Савршена планета",
Поларис, Београд 1996.

За Шеклија тврде да је "рођени приповедач" тј. да од свега може да направи причу; али то, наравно не значи да су све квалитетне. Мноштво његових прича не прелази ниво коректно написаног али "танког" вица, редовно зачињеног хумором. Но, неоспорно, Шекли је написао и понешто ваљаних прича; део њих сабран је у ову књигу у избору и преводу/Г. Вучковића/, чиме је, практично, начињен и пресек кроз основну ауторову тему - / не/ могућност досезања глобалне среће за све, односно остварења утопије, у оба њена сегмента, земаљском / у причама о будућности наше планете / и свемирском/ који се дешава широм космоса/.

Шеклијеве утопије имају различита лица, начине остварења и опстајања и своје вишеструке мрачне углове. Ови последњи могу бити скривени и привремено умртвљени, као у причи "Добро дошли у стандардни

кошмар" у којој земљанин војне арсенале туђинске утопије радосно користи за поробљавање родне планете јер срећа једних мора да се наплати од других. Често, пак, оно негативно је обелодањено и претворено у прихватљив сегмент живота; тако у насловној причи на утопијској планети. Трајај просјаштво и пљачка су легализовани и укључени у општу економију, у "Ходочашћу на Земљу" емоцијама се тргује једнако јавно и успешно као и оружјем, у "Седмој жртви" могућност масовног насиља избегава се каналисањем у појединачне двобоје или глобални промискуитет као у "Изгубљеној будућности"

На /привидно/ другој страни од утопија стоје приче "Највећи срећковић на свету" /о нуклеарном холокаусту/ и једно од Шеклијевих ремек-дела, прича "Бесмртни војник", суморна повест војника кога, после свак епогибије у тоталном рату, васкрсавају и шаљу у нове смрти зарад светих државних циљева.

Од преосталих прича поменимо хумористичку причу "Причу о стварању Земље" и досетку "Питај тек да питаш".

Шеклијеве приче праволинијске су, једноставне /без стилских компликација и смицалица / и лишене вишезначности / посебно оних скривених/што ову прозу чини изузетно читљивом али јој пречесто одузима више но што јој даје.

Илија Бакић

НАСЛОВ - ЗА ПОЧЕТНИКЕ

Иван Ивачковић: "The Rolling Stones"
уметност побуне за почетнике
Радио Б 92, Београд, 1997.

У још увек невелику библиотеку публикација које у нас третирају рок-културу, узглобила се и ова књига, која, већ својим насловом, иритира и добронамерног читаоца. Осим што је немаштовит и семантички дубиозан ("за почетнике"), он није ни усаглашен са садржином текста.

Подељено у више поглавља, која, међутим, не компонују сувислију конвергентну целину, и која - услед очигледне парцелизације и тежње фрагмената за осамостаљивањем - ово издање атомизована је граница пуцања.

Књига, прво, доноси сведене биографије Цегера, Ричардса и осталих, затим причу о томе како су "Стоунси" први сингл, "Come On", па низ не баш релевантних датума и података о хапшењима чланова групе и њиховим скандалима. Следе осврти на концерте "Ролингстонса" - она два чувена, оба из 1969! Хајд-Парк, у поводу смрти Брајана Џонса, и Алтамонт, где су "Анђели пакла" ножевима изболи осамнаестогодишњег црнца Мередита Хантера. Забележен је и концерт у Загребу, 1976, те велики наступи на Вемблију и у Бечу, као и вуду Ланц турнеја, са посебним текстом о будимпештанском концерту. Ту је сумњив и произвољан избор од по десет "нај" синглова и албума, у селекцији аутора, као и његов избор најрепрезентативнијих "лајв" албума групе. На крају је смештена исцрпна и акрибична статистика - најупотребљивији део књиге. Тако, читалац има прилике да се подсети и обавести о филмографији, вилмографији и видеографији "Ролингстоунса"; наведена је и дискографија, као и одабрана библиографија.

Најобимнији део овог издања захвата хронолошки срећен низ датума који реферишу о - мање-више - приватном животу чланова бенда, о нареченим скандалима и аферама.

Иако се аутору не може одрећи систематичност, прецизност и брижљивост, стиче се утисак да је овај најмонументалнији рок састав овде третиран површно, са

обиљем чињеница које, међутим, не осветљавају суштинску, онтолошку супстанцу рокенрола - па ни "Ролингстонса".

Ивачковићеве критичке објекције не удаљавају се од паушалних референци типа: изванредно, савршено, одлично.

Дизајн и опрема ове хронологије, са многобројним фотографијама, најуспелији су њен сегмент.

УЗ ЗВУКЕ ЛАЛОШКОГ ВАЛСА

Аугустин Јурига: "Салаша" - фотомографија
Суботица, 1997.

Иако су фотографије објављене у овој књизи апсолутно резолутне и строго означавају оно што је на њима забележено, оне ипак сугеришу извесну померену перспективу - ауторову метафизичку упитаност над равницом и салашима, уочљиву тек након дужег зурења у ове слике, испуњене колико фактографијом, толико и ониризмом, али и изразитим хуманизмом, што је виспрено, у свом поговору, уочио и Бела Дуранци, наводећи Башлара: "... сањарењу припадају вредности које дају печат човеку у његовим дубинама, и додајући да се то дешава "упркос свему".

Камера Аугустина Јуриге је прецизна, референцијална, али и поетична. Њен учинак продукује одупирање стереотипу, и динстанцирана је од било каквог кича или отужног фолклора. Ове фотографије више комуницирају са радозналошћу *homo urbis*-а, неголи са плачевном носталгијом, а са њих посматрач види равницу као својеврсну чињеницу овдашње естетике и амбијента, а не као патетични и кичерски уздах локал-патриотизма, уз звуке старог лалашког валса.

Уредник Бошко Крстић умео је да пажљиво одабере и компонује фотографије, да књигу зналачки ликовно-технички промисли. Иницијали Викторије Алачић дефинисани су ненаметљивом патином, а песник Лазар Францишковић, својим стиховима и пригодним текстовима, удео је у ове "Салаше" ону дискретну ноту племените патетике.

Ђорђе Кубурић

ПОЕТСКА МИНИМАЛИСТИЧКА ФОРМА

Андреј Живор: АПАУРИН
Заједница књижевника Панчева, Панчево, 1996.

"Апаурин" Андреја Живора могуће је читати као дводелну поему у тридесет девет чланака, природни наставак његових пређашњих пројеката. У сведеној, претежно минималистичкој форми, песник у циклусу "Ка додиру" испитује могућности додира између људи, варијације могућег остваривања контакта.

Као у личном театру, два безимена лика се из фрагмента у фрагмент поеме изводе "на сцену" и тражи се облик њихове пуне комуникације. Песма је покушај да до комуникације дође, али и траг покушаја. Због тог наума песников језик је, као и раније, сведен, устремљен на суштинско, лишен фигуралности, објективно шкрт. Његова глобална хладноћа и повремени просеви топлине последица су намере да се у медиј језика песме директно транспонује централна идеја.

Одвојена од конкретног и актуелног времена, поезија "Апаурин" је у том делу, парадоксално, уроњена у дехуманизован унивезум "Глобалног села".

У другом циклусу, Андреј Живор допушта реалитету да преко језика конкретније продре у његове стихове и тада читалац чита поезију која је меланж непосредности и наивности, искрености и једноставности.